

Mangi naplója

4. rész

Telt az idő, kis időt kihagyok. Ettől számítva talán a második évben⁶⁰ Prelátus⁶¹ úrral találkoztam a verandánk lépcsője előtt. Már távozni készült, anyám kísérte ki. Köszöntés után mindjárt szólt is: „Margitka, találjon ki valamit, hogy P. fr.⁶² idejöhessen lakni! Maga mindent kitalál.” Az én szigorú gyóntatóm volt a kedves káplánja, aki a kőszegi Domonkos zárdában félévet töltött el mint hittanár, s most ide helyezték hittanárnak a gimnáziumba. Ekkor már csak hárman voltunk a családból itthon, és most éppen egy árva kis unokának érkezését vártuk – tüdőszanatóriumból. Neki kellett a külön szoba. Találtam egy kis fülkét a házban, és szépen megfértünk. Három éven át lakott nálunk, azután Szombathelyen a kispapok spirituálisra lett a szemináriumban. M. B. néhai szobájában és a gimnáziumban utódja dr. Gy. P.⁶³ lett. Ő is különösen jó pap és kedves egyéniség. Anyámat nagyon becsülte – megbecsülte –, és ezért a távrolról haza-hazatérő családtagoknak is nagyon rokonszenves lett.

Öcsém közben megnősült,⁶⁴ és én útra készen lehettem a zárdába. Vele az történt, hogy apám betegsége miatt a város és egyház két főembere még 19 éves

KAPILLER FERENC (1955) író, szerkesztő, családtörténész.

60 Pontosabban az 1926-os tanév kezdés előtt.

61 Pehm (Mindszenty) József (1892–1975).

62 Pápai János dr., egyházmegyes pap. 1926. szeptember 1. és 1929. aug. 31. között volt hittanár Zalaegerszegen, az állami reálgimnáziumnál, majd lelkiigazgató és teol. tanár a szombathelyi szemináriumban.

63 Győrög Pál dr. (1901–1986) 1929-től 1932-ig működött Zalaegerszegen. 1932–1944-ig káplán Kőszegen, hitoktató a polgári iskolában és a tanítóképzőben. 1963-ig Vasszilvágyon, 1963-tól haláláig Perenyén plébános.

64 Kováts Ferenc – Prelátus úr szelíd ráhatása nyomán – a nagylengyeli plébános, Herold József húgát, Herold Gizellát (1903–1998) vette feleségül. Az esküvő 1928. november 28-án volt a nagylengyeli templomban. Tanúk: Czobor Mátyás, zalaegerszegi polgármester és Horváth János, a szombathelyi Püspöki Iskola igazgatója. Eskető: Herold József plébános. (A „szelíd ráhatás” Pehm József és Kováts Ferenc közötti beszélgetéssel indult: – „Te, Feri, meg kéne már nősülnöd!” – „Én csak a nagylengyeli plébános húgát tudnám elképzelni feleségnek, de nem ismerem annyira...” – „Jó, elmegyek hozzájuk, megnézem én is.” A kiszemelt lány, aki gazdaságvezető volt a plébánián, alkalmasnak találtatott.) A Kováts házaspár az esküvő évfordulóján halálukig minden évben hálaadó szentmisén vett részt a nagylengyeli templomban. *(Deák Mihályné, szül. Kováts Erzsébet közlése.)*

korában nagykorúsították, hogy édesapja helyét a két hivatalban megbízással átvehesse. Aztán a jól sikerült évek után – rábeszélésre – kényszerű névaláírása véget vetett a jól induló életnek. Lelkiismeretlen emberek berántották..., nem lehetett segíteni. A tízezer pengőt érő kis ingatlanra tizennyolcezer pengő teher zuhant. A tanács az volt: hagyja elárverezni. A Városháza számvevőségéhez azonnal állásba léphet. – „Nem! – felelte kurtán. – Paraszt vagyok. Nem cseresznyézek egy tából...” – Bátyám bankember az Alföldön, magasabb állásban; megvizsgálván az ügyet, nem tudott segíteni. Képtelenség..., a föld nem bírja, sem az ember nem bír vele.

Nekem nem mondták meg, mekkora az összeg, sok faggatásra sem. Csak öcsém sóhajtotta: „A kamat! Ha kamat nem lenne...! Az megöl.” – Erre felcsattantam: „Vállalom a kamatot!” – Még sóhajtott egyet: „Ha fel nem akasztom magam, kimegyek Amerikába!” – Erre nem szóltam – meg se hallottam kifakadását, ismertem jól –, hanem másnap megvettem Pehidlof angol nyelvtanát. Aztán minden este nyúztuk az angol nyelvet, de komolyan – három hétig. Akkor azt mondta öcsém: „ne folytassuk! Ezt a ronda nyelvet nem tanulom meg.”

Én vállaltam a kamatot, és vállaltam érte a kiföldét ebéd széthordással, és befogadtunk négy gimnazista diákot az egyik szobába. (Szegény kis unokahúgom már két éve kihalt belőle.) Dr. Gy. P. pedig okt. 1-jén az egész évi lakás és ellátás díját⁶⁵ adta át a törlesztés megkezdésére.

Cudar világ volt akkor: a „bolettás” világ. Ma sem tudom, mit jelentett ez a szó, de tudtam, hogy a búza mázsája alul van tíz pengőn. A napi huszonöt liter tejet nem tudtuk eladni, és sajtot próbáltam készíteni belőle, de nem sikerült. Volt azért örömöm is benne, mert a sok állás-, vagyis hely nélkül maradt uradalmi cseléd ide tömörült a téglagyárakhoz közel, ahol tégláért dolgoztak, és egész uccasort építettek. Az ő gyerekeik itták a tejet, amit már felhasználni sem tudtunk a háznál. Milyen jó érzés volt adni tudni más, szegénységgel küzdőnek is a magunk termeléséből, a magunk szegénységében!

Öreg óvónénink jött hozzánk jelenteni a nyugdíjaztatását, és hogy adjam be a kérvényemet, ő már beajánlott utódjának. Megköszöntem; mentem is a főnökségre, azt kérni, hogy sógornőmet válasszák meg. Az elnök elfogadta, de helyettesítésre. Egy év múlva történt a választás, de nem őt választották meg.

Két év múlt el, mikor a második nyugdíjazás történt, a másik óvodánál. Dr. Gy., aki éppen áthelyezés előtt volt, a kis húgát Burgenlandból⁶⁶ ide íratta be a Notre Dame zárdába, polgári iskolába, örömmel jelentette nekem, hogy már el is intézte az illetékesekkel, hogy be fogom adni a kérvényemet. Szegény jó anyámmal így beszéltek már meg. Rémulten tiltakoztam, hiszen én nem mehetek még innen el, és én már nem is konyítok az óvodai munkához. Erre ő úgy dühbe gurult, csak kiszaladt a száján: „Ilyen szamarat még nem láttam!”

65 Ezek szerint a kezességgel járó anyagi teher 1929-ben zúdult a család nyakába.

66 Győrög Pál Alsóőrön született. Húgát 1931-ben vagy '32-ben hozhatta át Burgenlandból (– Őrvidékről).

Könnyű volt ezt megbocsátani, hiszen csupa jóakarát volt. – De nekem még el kellett utaznom az okmányaimért, ahova annak idején még dr. P. J. vitte. A nővér, aki a portánál nekem visszaadta, csak annyit fűzött hozzá: tudtuk, hogy nincs hivatása. Akinek van, az a szülei holttestén is keresztüllép. – Igaza lehet; nekem nincs. Egy beteg macskát sem tudnék átlépni, nem a szüleim holttestét.

Most már nem tiltakoztam, de olyan buzgón könyörögtem az ég felé, valahogy mentsen meg az egészsőtől. Főképp a [...] kéregetéstől. Két héttel a választógyűlés előtt F. öcsém benyitott kora reggel a mosókonyhába: „Kérek egy segítő munkást a vetőgéphez!” Mielőtt a bejáró asszony szólt volna, én már ugrottam is vállalkozni. Hiszen olyan rég nem voltam már kint a szabadban!

Borús volt az idő, csípős szél fújtt, árpát vetettünk a hegyoldalban. A teheneket fogták be; én a vadabbikat vezettem kötőféken, hogy a gépet a barázdából ki ne rántsa. Erősen szembe fújtt az északi szél. Mikor a dombról lefelé jöttünk, a föld vége felé egy erős szélrohamtól én is, a marha is, félre kaptuk a fejünket. A béres úgy vélte, hogy makacskodik az állat, előre ugrott felemelt ostorral, az állat pedig hátra, éppen a lábam fejére, teljes patával. Szerencsére a föld puha volt, csontom nem tört, de a lábfejről a harisnyát, szandált és az eleven bőrömet is leseperte. Mire a kertek alatt hazabaktattam, a hideg szélről is, csúnyán megdagadt a lábam. – Tiszta örömet éreztem. Nem kell – mert nem is tudok járni – az utolsó percben a választáshoz pártfogást kérni. De dr. Gy. minden kérést, igazolást elintézett. Egy hét múlva megválasztottak egy szavazattöbbséggel.

Megint új, egészen más munkakörbe pottyantam. Nehéz volt gondolatnak is; mikor én képesítőzni mentem, akkor is csak a vakszerencse mentett, hiszen 1915-ben voltunk, és mindennel foglalkoztam szociális munkában, de ezzel a szöveggel nem, és azóta sem.

Augusztus 1-jén foglaltam el az új állást. Az óvoda könyvszekrényében találtam dr. Veszely Ödön folyóiratának néhány számát – Gyermek tanulmányozás –, és én azonnal otthon voltam. Foglalkoztatáshoz pedig a „Kisdednevelés” több évfolyamát is használni tudtam. Ezzel fel is készültem az új foglalkozásra, ha nem is tökéletesen.

Dr. Gy. P. segített megint egy nagy kérdésen. Nem akartam az óvodai lakásba költözni. Ekkor ő a kis hűgát visszakeréte a zárdai bentlakásból, és nekem adta. Én szereztem mellé társul egy másik falusi kislányt, és kész a jövő számvetése. A magam teljes fizetését adom Ferinek a teher törlesztésére. Háztartást vezetek reggel öttől félnyolc óráig – és megélünk. Vettem biciklit, suttymban két hét alatt megtanultam járni rajta, és beindult az új élet. – Feri öcsém haragudott is a bicikliért, mert: „Egerszegen tisztességes nő nem jár biciklin!” Ez volt akkor a közvéleménye a nénikéknek. De néhány hét múlva Feri is belenyugodott. A szomszédunk – elég tekintélyes mechanikai üzlet és kisebb gyártelep tulajdonosa – adta el nekem. Három évvel előbb Németországból hozta a lányának, kitűnő „Meister” gép. A leánya az első próbaútján leesett, és többet nem is használta. Szétszedve feküdt azóta a raktárban. – Most is ezen száguldozom,

éppen negyvenedik éve.⁶⁷ Ütött-kopott, mint jómagam. – Sokat, nagyon sokat jelentett nekem ez a bicikli. Nem hagytam el a szegényeimet, otthon a kert gondozását is tudtam folytatni. Egy kilométer távolságra volt az otthon az óvodától.

Mikor a gyerekeket lefektettem, olvastam és írtam. Most már nem háborgattam a Z. U.-t riportokkal és esszékkel; a gyermektanulmányozásba merültem. No meg jegyzőkönyvet írtam, a Szoc. Missz.-ét és az óvoda bizottságét, és a közgyűlések pályatételeit dolgoztam ki. Közben az *Erdélyi Helikon* pályázatát is megpróbáltam. A kérdés: a könyvek közül melyik tetszett legjobban, és miért? Nekem az *Ábel a rengetegben*, *Ábel az országban* és *Ábel Amerikában* volt legkedvesebb. Megkaptam a harmadik díjat. (Az *Erdélyi Helikon*nak előfizetője voltam; a címzésben csak sajtóhibának néztem az „írónő” címzést a borítékon.) De mégsem kerestem kapcsolatot soha, akkor sem, mikor a Helikon egy tagja fogadónapot tartott Egerszegen az „Aranybárány” szállói szobájában az előfizetőknek. Nem jelentkeztem. Nem volt már M. B., aki – szokása szerint – jót kacagott volna; én csak írkásznak éreztem magam, nem írónőnek.⁶⁸

Az óvoda helyiségét tulajdonképpen én örököltem elődömtől; emeletes, kb. negyven évvel ezelőtt épült szép ház. A földszinten két tágas tanterem és egy kisebb pihenőszoba. Az emeleten kétszobás lakás. A többi hely a túlszűfolt elemi iskola szükségmegoldása volt. (Erdély elvesztésekor ebben az épületben kapott ideiglenes elhelyezést menekült óvónő családostól.) A foglalkozás megoldása: egy-egy nagytermet kaptunk mi, a harmadik a leventéké maradt. Így aztán éltünk, dolgoztunk szépen, mint két dudás egy csárdában... A salamoni ítéletbe bele lehetett nyugodni. Mint óvoda teljesen különálló intézmény volt.

Az 1938-as év vége felé járhatott az idő, amikor egyszerűen kisajátította óvodámat a város. Menekész katonaosztagot telepítettek bele október első napjaiban. Akkor már Veszely Ödön útján-módján tanulmányoztam a gyermeklelket és

67 A bicikli vásárlása 1930 körül, a '30-as évek legelején történhetett. A napló írása ezek szerint valóban 1970 körül lehetett. – Mangi – nekünk, unokáknak: „Manni” – „száguldozásának”, kitaró biciklizésének mi is tanúi voltunk: 1967 nyarán például mi – három tizenéves unoka – az ő vezetésével tettük meg az utat Sitke és Vát között délelőtt. Jövés-menés, hancúrozás a faluban, majd délután vissza. (A megtett út testvérek közt is lehet ötven kilométer – dombos terepen.) Ekkor hetvenhárom éves volt. Érdekességképpen: A Kováts-ág a messzi régiségben Sitkéről indult, a Kapiller-ág pedig – családtörténeti kacskaringókkal (Velem, Nagyutas stb.) – Vátról való. A két vonal találkozásából vagyunk mi, unokák, s most már további két generáció gyümölcsei. (Manni részéről lehetett akár tudatos és szándékos is az út tervezése. Nem tudjuk.)

68 A 21. lábjegyzetben utaltunk Kováts Margit fordítói munkájára. (Valószínű, egy 1959-es, német nyelvű kiadásból fordította le *A Trapp család* című regényt.) A fordítás, akárcsak maga e jelen napló, írói érényeket mutat. Maria Augustza énéregénye – műfaját tekintve – mintául is szolgálhatott, de érdekes a további párhuzam: a fordító nemcsak édesanya élő példáját találhatta meg az olvasott családtörténetben, de több vonatkozásban saját magára is ráismerhetett...

környezetét; – hevesen tiltakoztam az elfoglalás miatt. Sikertelenül, de kihelyezést kaptam a külvárosi óvoda óvónőjét helyettesíteni pár hétre. Ez az óvoda közel volt családi otthonomhoz. Huszonnégy gyermek lézengett benne; több kicsi ismerősként szaladt hozzám, mikor beléptem. Mikor a gyerekeket sorba állítottam, egy kislány nem akart csatlakozni. A dajka figyelmeztetett, hogy ne is próbáljam, mert bőgni fog. Mikor később a gyerekeket átadtam a dajkának körjátékra, a kislány mellé kuporodtam, és próbáltam beszélgetni vele. – „Ki kísért óvodába?” – „A nagymama.” – „Apukád is ott lakik?” – „Nem, Váton.” – „Anyukád mikor jön érted?” – „Nem jön, meghalt.” „Mi a te neved?” – Vongatta kicsit a vállát, mire kimondta halkán: „Kapiller Évi.” – Megdöbbenve néztem: „Hiszen te nekem rokonom vagy!”⁶⁹ – Magam nem ismertem ezt a családot, de gyerekkoromban sokszor hallottam a nevet. A kislányt kézen fogtam, vezettem a gyerekek közé. Jött, de a kezemet nem engedte el. Később feloldódott.

Szülői otthonom közel volt, ebédelni hazajártam. Otthon a kicsinyek,⁷⁰ akik eddig legtöbbit nálam laktak az óvodában, az ölembe másztak, és könyörögtek, hogy ne menjek el, vagy ők jöhessenek velem. Nem tehettem, mert sok tanulmányanyagom volt feldolgozni való az óvodai lakásomon. Kicsit késve szabadtam a gyerekektől, ígérve, hogy visszajövök. Mikor az óvodába visszaértem, először is a naplót készítettem elő, és belemerültem az írásba. Mint egy órával előbb otthon, a kicsinyek, épp úgy furakodott az íróasztalra támasztott balkarom alatt egy gyerek. Szórakozottan pusztit is adtam a buksijára. Mikor végeztem, meglepődve néztem, miféle idegen gyerek az ölemben. A kis Kapiller Évi volt.

Egészen megváltozott ez a kislány. Azt mondta a nagymama, hogy korábban mindig sírva hozta – inkább húzta – az óvodába, de most reggelenként sír azért, ha nem öltöztetik azonnal, mikor felébredt. Fél, hogy elkésik. Ha kérdezi, mért olyan sürgős, azt mondja: „Most igazi óvónéni van!”⁷¹ Pedig olyan nagyon menekültem még a tájékaról is a Kapiller-háznak. Mert a nagymama egy hozzánk közel álló barátnője megsúgta, hogy feleségül akar kérni a fiának. Én csak azt mondhattam: „sajnálom, tárgyalni sem lehet róla”. Az óvodámat is visszakaptam. Jobb is volt, mert a huszonnégyes létszám már harminchatra szaporodott a két heti otlétem alatt abban az óvodában.

Szerdán délután gépeltem a pályatételt, aztán hazanyargaltam a kis Anci húgomért: legyen okom a nagyon rövid beszélgetésre, mert a kicsit időben haza kell vinnem. Így akartam megúszni ezt a nagyon megígértetett látogatást. Leginkább a bácsival beszélgettem – apámat és Zalában működő két nővéremet ismerte jól. Mikor elbúcsúztam, bocsánatot kért, hogy nem kísér ki: „kicsit maródi vagyok” – mondta. Jobbulást is kívántam neki.

Két nap múlva, délelőtt 11 óra felé siettem a befejezéssel, hogy magamra maradassak a pályatételt befejezni a gépen, hiszen ma van az utolsó napja

69 Vér szerint nem voltak rokonok.

70 Mangi öccsének, Ferencnek a kisebb gyermekei.

71 Ekkor meghívás is elhangozhatott családlátogatásra.

a leadásnak. Nagy zajban öltöztettük a gyerekeket. Kopogtatást nem hallottunk, mikor belépett a nagymama. Hozzá szaladtam, éppen nálam levő kis Pisti öcsémet kértem, kísérje fel a lakásba, hamarosan megyek. Ő még annyit mondott: „Itt van a fiam is, a postára ment táviratozni.” Ezt fel sem fogtam, mit jelent. Megint nyílt az ajtó, komor képű úriember lépett be. Abban a pillanatban, éktelen ordítással, egy agyoninjekciózott kis óvodásom rohant hozzám. A gyereket ölbe kaptam, a dajkát kértem, igazítsa fel az urat a lakásba. Nagyon murisnak találtam a zűrzavart, és nevetve értem fel a vendégeimhez; mentegetőztem a fogadtatás miatt. Azt is említettem, hogy nagyon-nagyon kell sietnem egy írás munka befejezésével, még ma estig. Akkor vettem észre, hogy vendégeim nagyon komolyak. Csak a nagymama beszélt: a bácsi arra kér, hogy még ma okvetlenül látogassam meg. Meg kellett mondanom komolyan, hogy csak akkor tudok menni, amikor a pályamunkát befejezve még ma postára adom. Elfogadták, szegények, de egy szóval sem mondták, hogy ennyire súlyos a baj. De mikor távozásra felálltak, megmondta a nagymama, hogy azt kérdezné meg a bácsi, felesége lennék-e a fiának. Csak most rémültem meg. Erre nem tudok válaszolni, ezt a Ferivel kell megbeszélni. Ő osztotta a kosarakat.

A kis Pistit, öcsém nagyfiát hazabocsátottam, és nekiültem az írásnak. Bevégeztem este nyolc órára, fél kilenckor adtam fel a postán. Most indultam kérekpáron az utcájuk felé, de olyan csend volt már, üres, kihalt az utca, hogy szépen visszafordultam. De holnap délelőtt 11 órakor, de rögtön, indulok hozzájuk. Igen, így lett volna...

A gyerekek imádkoztak, én előttük, szemben állva az ablakkal, könnyen észrevettem a halottaskocsit. Felágaskodtam lábujjhegyre, el tudtam olvasni a koporsó oldalán a nevet: Kapiller Mihály. Gyötrő érzés volt. Nem tudtam beváltani az ígéretemet, nem tudott beszélni velem. „Amen” után már futottam is az emeletre, kabát, gumicsizma. A gyerekeket a dajkára hagytam. Szaladtam az uccára, jó ötven méternyire haladt a menet előttem. A halottas kocsit után a fiáker, benne a nagymama, a lánya és a menyé. A gyalogjárón három férfi, két Kapiller-fiú és a szomszédjuk, ő is nyugdíjas tanító.

Úgy gondoltam, hogy a temetőkapunál leszállnak a hölgyek, én őszinte szívvel mondok részvétet, és visszafordulok. (A régi temetőnél volt így; én itt még nem jártam.) Mind a két kocsit befordult a nagy kapun, kénytelen voltam én is utánuk menni. A ravatalozó előtt, mikor kiszálltak a kocsiból, siettem elmondani pár szót, és búcsút akartam venni. Karon fogott egyik fiatal nő, és bementünk a ravatalhoz. Kijöttünk, várt a sírásó; elköszönés helyett most két nő ragadt karon, hogy menjek én is sírhelyet választani. Ez is megtörtént. Kicsit beszélgettünk, én megint elköszönni akartam. Most Berci kért, ne menjek el, a nők azonnal indulnak a fiákerrel, velük menjek. Berci tekintete cseppet sem volt most komor. – Másnap a temetésen kikerültem minden találkozást; a gyászmisén is sikerült eltűnnöm.

A vasárnapokat mindig otthon, a nagycsaládban töltöttem. Este, mikor visszaértem a lakásba, levélkét találtam az ajtókilincsen. Szegény nénike, őszintén

sajnáltam, hogy abban a hóföregetes időben járta meg ezt az utat hiába. Azt írja, hogy a fiával akartak felkeresni, elbúcsúzni, mert kedden utazni fog Vátra.

Kedden vásár napja volt, óvodai szünet. Reggel verőfényes szép idő, tavasz! Boldogan siettem először is a fodrászhoz, rendbe hozni borzas fejemet, aztán a vidám napsütésben sétálva gyalog tettem meg az utat. Úgy képzeltem, hogy a lánya itt lehet még velem, egyedül nem töltötte ezt az éjszakát. Becsengettem. És ajtót nyitott a – fia. Elakadt bennem minden kellemetes érzés. Nem sokat beszélgettünk, jobban a szegény elhunytól. A kislánynak sem kedveskedtem sokat, az apja ölében ült megint a kis szomorú arccal.

Elbúcsúztam mindenkitől, Berci kikísért; nem maradt el tőlem, hát hallgatunk egymás mellett. Jobbnak láttam, hogy én beszéljek, ne tudjon szóhoz jutni. Nagyon komoly, ünnepélyes képet vágott. Csacsogtam egész úton végig. Mikor a kapuhoz értünk, felléptem az első lépcsőre, kezet nyújtottam, búcsút mondtam, és a következő lépcsőről belibbentem a kapun.

Hagyatéki tárgyalásra jött le Egerszegre. Felkeresett engem is. Beszélgettünk iskolai dolgokról, aztán azt kérte, látogassunk el a szülői házba, Ferit szeretné megismerni. El is mentünk, Ferit a hegyen munkában találtuk. Úgy látszik, nagyon megbarátkoztak; este utazott vissza. Másnap, mikor hazamentem, Feri annyit mondott: „Te, én ezt az embert nem utasítom el!”

Az iskolaév végén a nagymama meglepett az óvodában az öt Kapillergyermekkel.⁷² Úgy látszik, nem tágít tervétől. Megdöbbsentett a gyermekek szomorú szeme. De miért is láttam szomorúnak akkor? Ó, hogy bántott, hogy hiányzik a modoromból a színes kedveskedés, babusgatás! Pedig az életemet adtam volna értük. Csak a legnagyobb fiú, Laci édes kis kamasz szeme csillogó vidáman tekintgetett körül. Az uzsonna végén a kisebbek is vidáman mosolyogtak. A nagymama most komolyan kérdezett, és én most sem mondtam „igen”-t. Nekem előbb P. Ernőt kell megkérdezniem.

Június vége felé Győrben volt a Dunántúli Óvóköri közgyűlése. Most itt volt az alkalom beszélni Ernő atyával. Szentmise után megkérdeztem a sekrestyést, mikor beszélhetek P. Magiszterrel. Zordan utasított az utolsó szentmise után. Pontosan vissza is mentem, és kértem P. Magisztert. Még zordabban figyelmeztetett, hogy nem kell itt sokat beszélgetni, arra nincs ideje a Páternak. Vártam jó sokáig. Mikor végre lépéseket hallottam az emeletről, felsóhajtottam: „ez” robot és szalad a falépcsőn...”, nem lehet Ernő atya. Nyílt is az ajtó, és aki belépett rajta, P. Marcell volt. Szinte futva jött felém: „Margitka, hogy került ide?” – „Úgy, hogy P. Magisztert kértem, de P. Ernőt.” – „Nincs már itt, Keszthelyen van, utódja ő lett.” – Aztán kérdezett tőlem mindenkiről a családban, ismerősök között, míg végre sikerült megmondani, hogy miért is vagyok itt, és Ernő atyát miért kerestem. Ő ígértette meg velem annak idején, hogy ha nincs karmelita zárdában felvétel, más rendbe ne menjek. Maradjak a világban, de

72 László (1921–1992), Etelka (1924–1980), Zoltán (1926–1998), Imre (1928–1989), Éva (1933–2006). Csecsemő korában meghalt a kis Bertalan (1923–1924).

férjhez se menjek. Sorsomat, feladatomat bízom a jó Istenre. P. M. most nagyon komolyan hallgatott, aztán mondta: „Fogadja el, Margitka, a gyermekeknek lesz szükségük magára. Most térdeljen le, áldást adok.” A szigorú fráter erre már hoz két széket, leteszi mellénk: „Tessék leülni, úgy beszélgessenek!” – Ugyan már elkésett a jóindulatával, de kedves jóvá igazítás akart lenni.

Másnap reggel egyik kis óvónő társsal indultunk a szállásról az előadóterem felé. Egy templom előtt ő kért, menjünk be ide. Riadtan mondtam, ide nem. Úgy hittem, ez a karmelita templom, ide már nem szabad, majd a következőbe... Mentünk tovább, templom következett, betértünk. Nem nagy, és majd' mindenki térdepelt. A kis kolléga fülembé súgta: ő protestáns, az ajtónál marad. Én előre mentem, ott térdepeltem le. A miséző pap kifordulva: „Ecce Agnus Dei!” A haj hófehér, az arca fénylőn átszellemült. P. Marcell volt. – Mélységes hálával köszöntem ezt a jó Isten ajándékát, hogy még egyszer látnom engedte.

November végén⁷³ volt az esküvőm, nagyon egyszerű, reggel 7 órakor. Mikor hazaértünk, az eskető – Mindszenty prelátus – beszédének még annyira hatása alatt voltam, észre sem vettem, hogy az uram szól hozzám, hanem Feri öcsém felé fordulva ki kellett mondanom: „Feri! rettenetes komoly dolog a házasság!”

Mire befejeztük a reggelit, a kapu elé állt az autó, és ebédre már az új otthonomban voltunk, Váton. Szegény nagymama, akinek már félév óta volt Vát az otthona, nagyon ridegen fogadott. Nem tudta megbocsátani, hogy nem harcoltam az örökségemért, amiről fivérem javára közjegyző előtt lemondtam. Ezért szenvedtem szegénykémnek az ellenszenvét két és fél éven át, amikor hirtelen, tizenöt percnyi haláltusa után a karomon, magamhoz ölelve halt meg. – Az öt kedves gyerek, kicsik, nagyok, egyformán a szívemhez nőttek hamarosan.

A második éven Váton a lelkigyakorlatot tartó ferences páter reggelizés közben a két itthoni kisiskolást látta, kik, mint a cicák sündörögtek körülöttem, hozzám dörgölöztek. Azt kérdezte: „Hány mostoha gyerek van, milyen nagyok?” Nevetve mondtam: egy sem. Komolyan mondja, hogy ő egy pillantással észreveszi, melyik édes, melyik nem. – Mind a kettőt édesnek ítélte! – Mikor az uram bejött, megismételte ezt. Ő aztán megmondta, hogy vagyunk a gyerekekkel. A páter pedig, mikor ketten maradtunk a szobában, kis angol csibukját tömögetve mondja nekem: „de azért ne tolja fel magát az édesanyjuk helyébe, mert ahhoz nincs joga.” A lelkem fenekéig megrendített. Nem is tudtam szólni. És belém égett az a mondás: „feltolom” magam...

Mikor a fiúk nyáron együtt voltak, sokszor beszélgettünk az iskoláról, tanárokról, diákjairól. Meséltem az egerszegi gimnáziumról, diákjairól is – Laci ott járt iskolába – és a tanárokról is. Így említettem először P. Marcellt is.

73 Kapiller Bertalan (1895, Nagykutas–1961, Vát) és Kováts Margit Jozefa esküvője 1939. november 26-án volt Zalaegerszegen. Tanúk: Kováts Ferenc kisbirtokos és Asbóth Károly gazd. egyes. titkár. Eskető pap: Pehm József prelátus, apátplébános.

Egyik éven Etus jött örömmel mondani, hogy náluk, Kőszegen,⁷⁴ P. Marcell karmelita tartotta a zárdában a lelkigyakorlatot, és ő üdvözlését is hozta. Még gondot is okozott nekem az, miről ismerhetett rá, hogy a szónok M. B. A kislány csak mosolygott, hogy a páter az előadása közben mondta így: „a háziasszonyom kislánya, a Margitka...” –, és biztosra vette, hogy más nem lehet. Gyóntatás után szépen bemutatkozott, hogy ő meg a „háziasszony kislányának a leánya”. A barátságuk tartós maradt. – Kicsit ijedt örömmel hallgattam, de csak megmosolyogtam. Keményen gondoltam a fogadkozásra, hogy soha, képpel se, pillantással se, amerre Ő jár...

Elértünk az időben – fájó történések közt – a szerzetesrendek felszámolásáig. Úgy hatott ránk, mint kegyetlen kirablás...; csak hírért hallottuk itthon „kegyetlen elhurcolásoknak”. Nem bírtam csak várni a pontosabb értesülésre. Reggel négy órakor biciklin rohantam Kőszegre. Hét óra felé járt az idő, megdöbbenett, hogy a zárda kapuja ilyenkor már nyitva szokott lenni. Hiába csengettem, kopogtam, dörömböltem, míg végre nyílt a kapu. Egy morcos, fegyverekbe öltözött hórihorgas katona bizony elkergetett, nem magyarázott.

Rémülten siettem most már a plébánia felé. A piactéren áthaladva a hangtalan árusok és vevők ajkukra helyezett ujjja jelentette nekem, hogy szó nélkül menjek tovább. Székely apát úr – otthoni jó ismerős – nyugtatott: nem kell kétségbe esni. Vácra vitte őket a teherautó.⁷⁵ A Püspökvárba helyezik őket egyelőre, bántódásuk más nem lesz. Annyit tudtam meg még, hogy éjszaka, ima közben hatoltak be az udvarra. A nővéreket azonnali távozásra szólították fel. Nem távozott el egy sem. Ormótlan nagy teherautó állt az udvaron. A nővérek csendesen indultak, szó nélkül vitték az öregeket, betegeket is; ragaszkodtak ehhez. Felsegítették őket a félelmetes szörnyként ható, leponyvázott teherautóra.

A sofőrjük vasi ember volt, tőlük hallottuk, hogy' szenvedtek a fülledt levegőtől. Néha vizet kértek. A püspökvár udvarán letette őket, és fordult vissza. – A felesége úgy mondta el, hogy mikor hazaért, nem beszélt semmit. Reggelit tálalt elébe, enni sem tudott. Két kezébe temetett fejfelül ült az asztalnál. Kis idő múlva sóhajtott: „Van Isten! Ha láttad volna! Amit ezek a szegények, szerencsétlenek szenvedtek! Betegek is, öregek is! És énekeltek és imádkoztak! És olyan

74 „Etus” – Etelka Izabella –, az idősebb lány, domonkos apáca Kőszegen.

75 Székely László „krónikájában” olvassuk 1950-ből: „Június 19. Ma éjszaka 12 és fél 2 között teherautókra rakták a dominikána nővéreket, s elhurcolták őket. Egy rendőr – így mondják – a portaablakon át ment be a házba, onnan a kerti ajtóhoz, a zárdába jutva sípolt. Erre vagy ötven rendőr termett ott, köztük nők is voltak. Megkezdődött a siralmas munka. Ma egy szegény apa jött meg Rumból, hogy hazavigye leányát, egy laikus nővért. Levélben hívták ugyan haza, de nem ment, vállalni akarta a többiek sorsát. Ma az apa már hiába kereste. Ahogy ott ült a zárda előtti padon, maga volt a megtestesült kétségbeesés. Június 22. Már jött hír az elhurcolt nővérekről. A váci püspökvárban vannak kétszáz más apácával, s elég jó a soruk.” *Kőszegi krónika, 1938–1952. Székely László apátplébános feljegyzései.* Szülőföld Könyvkiadó, 2015, 480, 482.

szépen kértek egy kis vizet... egy kis nyílást a ponyván, levegőért! Egy panaszszó nélkül. – Van Isten!” – mondta még egyszer, és csukott öklére hajtott fejjel... zokogott, zokogott.

A dátumra már nem emlékszem, forró nyár volt akkor. Talán harmadnapra sikerült kikönyörögnöm, hogy mehessek Vácra, megkereshessem kis apáca lányunkat. Otthoni pettyes ruhámban, szandált mezítlábra húzva, kis batyumat vállra akasztva indultam. Jól benn voltunk az éjszakában, mire Budapestre értünk, a Keletibe, onnan rohanvást a Nyugatiba. Ott lekéstünk, csak reggel indulhattunk tovább. Szerencsére egy vasúti munkás házaspárral futottunk együtt. Kislányukat hozták haza dunántúli nyaralásból; váciak voltak. Mikor megmondtam, hogy Vácra megyek, és miért, mindjárt kedvesen vigasztaltak: ne féljek, megtalálom a kislányt. Jó helyen vannak, csak éppen a fiatalok a padlón alusznak. Azt is megtudtam tőlük, hogy talán az ország minden tájékáról ide hozták a szerzeteseket. A környező falvakból a református lakosság épp úgy, mint a katolikus, minden nélkülözhető termékét beviszi a püspökvárba. Aztán: „Isten nevében aludjunk egyet!” – Elnyújtózva a padokon, jóízűen szuszogtak reggelig. Én meg csak csücsültem Etusra gondolva, és szorongattam kis batyumat.

Még hajnal előtt zivatar volt, dörgött, villámlott, zuhogott; frissé enyhítette a fülledt éjszakát. Öt-hat óra között indultunk Vác felé barátságos útítársaimmal. Ők irányítottak a püspökvár felé, hamar meg is találtam. Bent a várban, mint a hangyaboly, nyüzsgött az élet. Egyik emeleti folyosón el is akadtam, olyan zsúfolt volt. Egyik sarkában szentmisét tartottak; mindjárt letérdeltem – és olyan jó volt a menny közelében lenni! Mikor befejeződött, valaki megismert, vidáman gyűlt körém a kőszegi gárda, „Izabella nővér” is két elszakíthatatlan kis társával. Nagyon boldoggá tett, hogy mindnyájukon Isten közelsége, békéje ragyogott. Ezt láttam a Duna bástyafalán üldögélő, Egerszegről ismert kis nővéren, aki nagy lelki nyugalommal a Kőszegről hozott csipkét horgolta. Vagy Melánka nővér, aki bénán a streptomycin mérgezésétől, két rendtársa karjában szállítva érkezett le az emeletről az udvarra minden nap, mosolyogva nézett rám.

Nem sokáig időzhettem Vácott; boldogan vittem a jó hírt a szerzetesekről, akiknek a családját is jól ismertem. Azért is nagyon sietve: ha hazaérek, azonnal csomagoljuk a legszükségesebb darabokat – párna, takaró –, és indíthassuk. – A kedvesnővérek nagyon kértek, hogy hazafelé menet lépjek be Pesten a Karmelbe, keressem meg P. Marcellt. Imáját kérik nehézre fordult sorsukban.

Mikor a Nyugatiban leszálltam, hirtelen nem tudtam tájékozódni sem. A vonaton kevés volt az utas, az utcán a járókelő is. Az igazat megvallva, nem is mertem senkitől kérdezzetni sem. Nekiindultam, és „Isten nevében” templomot kerestem az uccákban – azzal a reménnyel, hogy ott kapok eligazítást. Az első templom, ahová benyitottam, Karmel volt. Mindenhol csend; jártam a folyosókat, mire egy öreg szerzetest találtam. – „P. Marcellt keresem, beszélhetnék-e vele?” – „Igen – mondta –, bejelenthetem, de főurak vannak nála.” – „Csak pár percet kérek.” – Nyílt az ajtó, és P. Marcell kilépett. Nagyon meglepődött,

honnan jövök – harisnya nélkül, szandálban, a fejemen hátra kötött kendő, kis batyu a vállamon.

Röviden mondtam, honnan hova, milyen küldetésbe járok. Nagyon megörült, de nagyon sajnálta, hogy most nincs ideje hosszabb beszélgetésre. Vendégei jöttek, főpapok. [...]

Én is mondtam, nekem sincs időm beszélgetésre; még ma szeretnék hazajutni. – „Margitka – mondta még –, maga nem öregszik!” – „Jaj, én arra nem érek ám rá!” – Mosolyogva intett, és sietett vissza. [...]

Ő, aki jobban tudta, mire kell várni szegény egybe gyűjtött szerzeteseknek, mondta, hogy mi is várjunk; az a fontos, hogy élnek. De bizonyos, az embernek óriási lelkierő kellett, hogy el ne veszítse azt, amit nyert eddigi életében.

*

„A győzelem teljes volt. Az emberi érzékenység vagy keserűség még csak meg se próbálkozott kísérteni. Boldog hála töltötte el lelkemet. Tökéletesen megértettem a lemondás, az áldozat, s mindenekfelett a nagylelkűség döntő jellegét lelki életünkben.”⁷⁶

„Most már semmim sincs – mehetek. Keresztes Szent János azt mondja: Míg egyetlen vágyunk lesz, amely nem Istenre vonatkozik, teljesen boldogok nem leszünk. – Teljesen boldog voltam. Nem volt egyetlen vágyam, amely ne Istenre vonatkozott volna. [...] Isten irgalmassága megadta a szerzetesi hivatás kegyelmét; megtanultam tökéletesen: Deus solus sufficit. Isten egymaga elég!”⁷⁷

„1925. július 15-én, a Kármelhegyi Boldogasszony vigíliájának reggelén beöltöztettek. Ott feküdtem a földön mezítláb, szandállal, barna csuhában – olajfoltos szegényes ruhában –, fehér köpenyegbe burkoltan, és énekelték fölöttem a Veni Creator Spiritus himnuszát. Mikor pedig a gyönyörű szertartás végén végigöleltek valamennyien, páterek és testvérek, kihirdették nevemet: Fr. Marcellus a Virgine Carmeli. A Kármel Szűzéről (magyarosan: a Kármelhegyi Boldogasszonyról) nevezett Marcell testvér.

A Szépszeretetet Anyjáié lettem örök re!”⁷⁸

76 *Szépszeretet*, 96.

77 Uo., 116.

78 Uo. 118. *A Szépszeretet. Életem emlékei a Szűzanyában. Egy kármelita hivatás története* íródott 1950 májusában, egy-másfél hónappal a nagy szétszórás előtt.

Itt mondunk köszönetet Inzsöl Richárd plébános atyának, a szombathelyi Egyházmegyei Levéltár munkatársának a levéltári kutatásban nyújtott segítségéért, illetve a megszerkesztett napló figyelmes átolvasása nyomán tett értékes javaslataiért, a javításokért. (K. F.)